

DEBATT•DEBATT•DEBATT•DEBATT•DEBATT•DEBATT•DEBATT

På s 53 tar Inger Wistedt upp den diskussion som initierades i förra numret. Här svarar Arne Engström. Vi välkomnar ytterligare bidrag!

Inger Wistedt och jag har en likartad syn på flera frågor när det gäller matematikbegåvade barn, men i några viktiga avseenden skiljer vi oss åt. Jag menar att vi kan tala om en särskild grupp begåvade barn och att dessa barn bör ges möjlighet att tidigt utveckla sina särskilda förmågor

Ett grundläggande dilemma

Ett grundläggande dilemma för alla utvecklade länder är hur utbildningssystemet ska hantera elever som avviker från normen, antingen genom sin särskilda begåvning eller genom de svårigheter de uppvisar när de ska lära sig tex matematik. Dilemmat kan inte lösas, bara hanteras. I vissa länder har man särskilda klasser eller skolor för dessa grupper. I andra länder, som Sverige, negligeras dessa elever i stor utsträckning. Begåvade elever i matematik och elever som av olika skäl inte klarar skolmatematiken är två olika sidor av samma mynt. Jag ska här redogöra för erfarenheter som några tyska kollegor gjort i arbetet med matematikbegåvade barn. Men först en sanning.

Begåvning

I våras var jag på konsert. En begeistrad publik lyssnade bland annat till den brittiske virtuosen Julian Bliss tolkning av Aaron Coplands klarinettkonsert för stråkar, harpa och piano. Bliss spelade med en rund och klangfull ton som på höjden hade en utsökt lätthet, som musikrecensenten i lokaltidningen uttryckte det. Verket beställ-

des ursprungligen av Benny Goodman strax efter kriget. Det sägs att Goodman behövde två år på sig för instuderingen av det svårspelade verket. Julian Bliss är en etablerad klarinetsolist på den internationella konsertscenen. Han har exklusivkontrakt med skivbolaget EMI. Så långt är det mesta normalt. Det lite ovanliga i sammanhanget är hans ålder – Julian Bliss är 15 år.

Många av världens framgångsrika instrumentalmusiker gjorde sitt första offentliga framträdande vid tiden då de flesta andra barn börjar skolan. De har så att säga vuxit ur den kommunala musikskolan innan de ens hunnit bli så gamla att de får lov att börja där.

Vi brukar i det här sammanhanget tala om musikbegåvningar. Vi använder också uttryck som konstnärliga begåvningar, idrottstalanger eller matematikbegåvningar. En liten brasklapp är dock på sin plats. Att vi kan tala om matematikbegåvningar är en sak. Det är en annan sak att kunna identifiera dessa barn. Det är inte möjligt att utifrån ett intelligenstest urskilja dessa barn. Man måste följa deras utveckling under en tid för att kunna göra denna bedömning.¹ För enkelhetens skull använder jag dock fortsättningsvis termen matematikbegåvning.

¹ Mina tyska kollegor använder därför i stället uttrycket "besonders befähigte Kinder". Befähigt är, i Wahrig Deutsches Wörterbuch, en synonym till begabt, begåvad. Ordet härstammar från Fähigkeit som betyder förmåga eller skicklighet. Det handlar om elever med särskilda förmågor. Det ska inte förväxlas med Fertigkeit som avser praktiska färdigheter.

Begåvade barn klarar sig alltid själva, de tar sig ändå fram på något sätt, sägs det ofta. För dem behövs inga särskilda åtgärder. Tyvärr är detta fel.

Annorlunda barn

Begåvade barn är annorlunda barn. De känner, tänker och handlar annorlunda än andra barn. Deras varseblivning är mer differentierad. De "ser" mer och känner igen mönster och strukturer betydligt snabbare än andra barn. Deras tänkande är mer flexibelt och infallsrikt än andra barns. Men de är också mer känsliga för kritik och känner sig lätt kränkta vid oförrätter. De behöver bekräftelse och beröm. Begåvade barn är ofta uttråkade i skolan och känner sig inte sällan missförstådda av sin omgivning. Det är inte ovanligt att lärare upplever dem som besvärliga och störande. De begåvade barnens självbild präglas av att vara annorlunda.

Begåvade barn är också olika. Många av dem lär sig att läsa och skriva redan under förskoleåldern och uppvisar en verbal förmåga som förbluffar. Det är dock inte ovanligt med begåvade barn som ligger efter i sin språkutveckling och knappt gör sig förstådda när de börjar skolan. Det är därför lätt att underskatta den kognitiva förmågan hos dessa barn. En av historiens mer kända exempel var Albert Einstein. Han sa knappt ett ord innan han fyllt tre. Den närmaste omgivningen var orolig för att han aldrig skulle lära sig att tala ordentligt. Varken talat eller skrivet språk tycks spela en roll i min tankemekanism, sa Einstein. I stället tänkte han i visioner, rörelser och bilder.

Tidig stimulans viktig

Begåvade barn behöver tidig stimulans. När det gäller inlärning så finns en gyllene regel: ju tidigare, desto bättre. Utvecklingen av viktiga förmågor har en optimal tidsram, ett inlärningsfönster. Det som försummas i tidig ålder, kan inte tas igen senare. Fönstret har stängt. Den som inte i tidig ålder börjar realisera drömmen om att bli konsertviolinist genom trägna övningar har ingen chans senare. Som vuxen är det så att säga kört.

Det är väl belagt att försummade begåvningar riskerar att bli håglösa under senare delen av skoltiden och bli, som man säger på engelska, underachievers. De presterar betydligt under sin förmåga och hamnar i en negativ spiral. Särskilt allvarligt är detta för begåvade flickor som av sociala skäl inte vill avvika från normen.

Vi har en vision om en skola för alla. Den bygger på värden som demokrati och delaktighet. Men det betyder inte att alla ska göra samma sak. Elever är olika. En del är mer olika än andra. Utmaningen gäller att hantera elevernas olikheter, inte att försöka göra eleverna lika.

Utveckla en särskild verksamhet

Det finns inga formella hinder för en satsning på matematikbegåvningar i grundskolans tidigare år. Det är fritt fram för enskilda skolor eller kommuner att i samarbete med universitetens matematik- och pedagogikinstitutioner göra detta. Det som saknas idag är den politiska viljan.

En sådan satsning behöver naturligtvis planeras och förberedas noggrant. Av främst sociala skäl bör det ske inom ramen för den normala skolveckan. Ett pedagogiskt program behöver tas fram. Erfarenheter och kunskaper måste hämtas utomlands, eftersom forskning och praktiska erfarenheter av detta saknas i Sverige. En särskild utbildning av lärarna som ska arbeta med verksamheten måste ske. Det ställs stora krav på dem som arbetar med matematikbegåvningar.

Visst kostar det här en slant, men har vi råd att avstå från att tillvarata våra unga begåvningar? Och framför allt, har vi rätt att fortsätta att försumma dem?

Arne Engström

Arne Engström är universitetslektor i pedagogik vid Örebro universitet.
arne.engstrom@pi.oru.se